

PARNASSIA

1998:1

PARNASSIA

Medlemsblad för Föreningen Smålands Flora Årgång 11 1998 nr 1

Adress: c/o Christoffersson; Götradsgatan 8; 341 39 Ljungby

Bankgiro 857 – 6506; postgiro 66 29 27 – 3

Prenumerationsavgift för år 1998 är 50 kr

Styrelseledamöter i Föreningen Smålands Flora 1997–98

Ordförande	Allan Karlsson; Liljeholmsvägen 6; 575 39 Eksjö tel. 0381 – 104 16
Vice ordförande	Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö tel. 0380 – 106 29
Sekreterare	John Christoffersson; Villa Vibo, Långemåla; 570 76 Ruda tel. 0499 – 300 06
Kassör	Ingvar Christoffersson; Götradsgatan 8; 341 39 Ljungby tel. 0372 – 143 83
Övriga ledamöter	Gunvald Bruce; Skogsråstigen 20; 593 52 Västervik tel. 0490 – 152 26 Thomas Karlsson; Sektionen för fanerogambotani, Naturhistoriska Riksmuseet, Box 5007; 104 05 Stockholm tel. 08 – 666 51 79 Birger Lindgren; Björkängsgatan 64; 576 32 Sävsjö tel. 0382 – 106 22 Barbro Otterstedt; Högabergsgatan 12; 331 41 Värnamo tel. 0370 – 165 97 Åke Rühling; Bangatan 8; 222 21 Lund tel. 046 – 13 92 62, arb. 046 – 222 97 81 Göran Wendt; Högstorpavägen 142 B; 352 42 Växjö tel. 0470 – 227 33 Åke Widgren; Ronnebygatan 10; 371 32 Karlskrona tel. 0455 – 31 17 41
Redaktör	Jan-Erik Hederås; Tyingegatan 21; 252 76 Helsingborg tel. 042 – 14 03 91

Omslagsbilden visar slätter i en äng med slätterblomma (teckning av John Käll)

Boken Smålands flora

ÅKE RÜHLING

Vid föreningens styrelsemöte i höstas fick jag i uppdrag att fungera som redaktör för den blivande smålandsfloran. Min första syssla fick naturligtvis bli att ta reda på vilka manuskript som förelåg och vad som ännu fattades. Av artförteckningen var då ca 230 av 600 planerade sidor skrivna, medan mindre än 10 sidor var skrivna av de 300 som beräknats för övriga avsnitt.

Det stod således klart att det behövs krafttag för att få boken färdig i rimlig tid. Den viktigaste åtgärden i den riktningen har bestått i att engagera fler författare. Utöver Ingvar och John Christoffersson kommer därför Mårten Aronsson, Jan Thomas Johansson, Allan Karlsson, Thomas Karlsson, Åke Rühling, Germund Tyler, Torbjörn Tyler och Åke Widgren att medverka.

Florans omfång beräknades från början till 912 sidor, vilket dock är alldeles för mycket för att rymmas i en hanterbar volym. Troligen kan en del avsnitt bantas utan större nackdel och på så sätt kan florans förhoppningsvis rymmas i ett band.

Floran planeras nu få följande omfång och innehåll:

<i>Avsnitt</i>	<i>Författare</i>	<i>Planerat sidantal</i>
Förord	AK	3
Inventeringsprojektet	AK, ÅR	6
Landskapet	MtA	4
Berg och jord	MtA	10
Mark-växtrelationer	GT	10
Vegetationsutveckling	MtA	16
Vegetationstyper		
skogar	IC	8
myrar	IC	8
sjöar, vattendrag	IC, ÅW	6
havsstränder	ÅW	4
gräsmarker	ÅW	8
klippmarker	GT	8
odlingslandskapet	ÅW	8
tätorter	ÅW	6
kommunikationsleder	ÅW	4
Historik	JTJ	12
Botaniska utflyktsmål	IC, JC, ÅW	48
Inventeringsresultat	ÅR	4
Artförteckning	JC, TK, TT	500
Bilagor, register	ÅR	7
<i>Summa</i>		<i>680</i>

Tidsplan

Målet är att floran skall komma ut före millennieskiftet. Då måste alla manuskript i huvudsak vara klara senast i januari 1999. Vintern och våren det året kommer att gå åt för finjustering av texten, redigerings- och layoutarbeten. Materialet skall lämnas till tryckeriet strax efter sommaren och boken vara klar för distribution till juli 1999.

Det här är givetvis en mycket pressad tidsplan, vilken inte tillåter något nämntvärt att fallera. Än så länge flyter dock bidragen i stort sett in som planerat. Låt oss hoppas att det blir så i fortsättningen också.

Grundmaterial till floran

Floraskrivandet förutsätter att ett omfattande grundmaterial finns tillgängligt. Förutom resultatet av inventeringen behövs också kännedom om äldre fynd, både från litteraturen och herbarierna. Här har det visat sig att både åtskilligt arbete återstår och att det är svårt att finna medhjälpare.

På Botaniska museet i Lund påträffade jag 1997 en hel del beläggmaterial från inventeringen. Det mesta låg obestämt men det fanns även bestämt material som ej hade registrerats. Detta har nu till allra största delen blivit bestämt och registrerat.

Uppgifter ur litteraturen hade datalagts i rätt begränsad omfattning och här har en omfattande komplettering gjorts. Från ca 50 000 uppgifter som fanns inlagda 1996 har vi nu kommit upp till drygt 200 000.

Belägg från de stora offentliga herbarierna hade i huvudsak registrerats för åtskilliga år sedan, men det fanns och finns fortfarande en del besvärande luckor. De kompletteringar som gjorts under senaste året består främst av ett antal privatherbarier samt specialsamlingarna av björnbär, rosor och maskrosor i Lund; inalles ca 25 000 uppgifter.

Att skriva in de äldre uppgifterna, tolka artnamnen och överföra dem till modernt namnskick liksom att tolka och lokalisera insamlingsplatserna är ett mycket krävande arbete. Här har framför allt Margareta Edqvist, Allan Karlsson och jag fått lägga ned lång tid; sällan under 40 timmar var per vecka under de senaste två åren.

Inventeringsmaterialet – en diger kunskapskälla

Som framgår av översikten tidigare kommer landskapsfloran att bli ganska konventionell och huvudsakligen av beskrivande karaktär. Inventeringsmaterialet tillåter dock i princip att betydligt mer djuplodande bearbetningar görs. Sådana planer har tidigare framskyttat, t ex att studera sambandet mellan förekomsten av olika arter eller sambandet med omvärldsfaktorer. För att komma med i floran hade dock den typen av studier behövt påbörjas för länge sedan. Emellertid är det inget som hindrar att sådana arbeten publiceras senare.

Det är dock inte alldeles enkelt att komma åt uppgifter från den aktuella inventeringen. Endast ett fåtal rapporter, ungefär 10%, har blivit datalagda med fullständig kringinformation. För de övriga arterna har det bara registrerats att de påträffats inom rutan. Vill man få fram uppgifter om biotop, fynddatum etc för en art är man således hänvisad till att söka igenom de 28-sidiga inventeringshäftena jämte sidor med kompletteringar och ändringar, ett ytterligt tidskrävande arbete.

För att avhjälpa detta har vi under vintern i försöksskala börjat göra dataregistreringen fullständigare genom att lägga in uppgifter för samtliga arter. Inmatningsrutinerna har gjorts så att skrivarbetet skall minimeras. För varje ruta har en datafil eller utskrift gjorts i ordning, vilken innehåller rutans arter i den ordning de står i det 28-sidiga häftet. I den mån lokaluppgifter, biotop etc redan finns för en art är de utskrivna medan de i annat fall skall tillfogas. Det kan t ex göras på samma sätt som oftast skett i häftena, nämligen genom att skriva in lokalnummer och sedan lämna förklaring till dem i en särskild förteckning.

Den här kompletteringen har visat sig ganska värdefull. Förutom att tillgängligheten av data ökar så har också luckor i uppgifterna kunnat täppas till, bl a genom frågor till inventerarna. Den möjligheten minskar naturligtvis med tiden, allteftersom hågkomster kring fältarbetet börjar sjunka undan ur minnet. Även rena felaktigheter i uppgifterna har upptäckts och kunnat rättas till. Allt detta gör att vi känner oss övertygade om att det vore mycket värdefullt att kunna ta hand om alla rutor på detta sätt.

Hjälp behövs

Hittills har fullständiga uppgifter registrerats från ca 400 rutor, vilket innebär att drygt 1000 återstår. Skall vi kunna beta av dem inom ett par år behövs det fler personer som hjälper till. Vi söker därför dem som är beredda att skriva in uppgifter. Det är tekniskt sett ganska enkelt och kan göras med snart sagt vilken dator och vilket ordbehandlingsprogram som helst. Av praktiska skäl vill vi att intresserade skall vara beredda att ta sig an åtminstone ett tiotal rutor, gärna geografiskt sammanhängande. Anledningen är att det annars blir så mycket administration kring att plocka fram och sända ut de arkiverade inventeringslistorna.

Ni som är intresserade att hjälpa till, hör gärna av er så snart som möjligt. Även om ni kanske inte vill ägna sommarmånaderna åt detta arbete så vore det värdefullt att få en överblick över hur långt vi kan räkna med att ha kommit med detta projekt om ett år. Kontakta Allan Karlsson, Margareta Edqvist eller mig!

Ake Rühling; Bangatan 8; 222 21 Lund;

tel. 046 – 222 97 81 (arb), 046 – 13 92 62 eller 0491 – 77 161 (hem)

E-postadress: Ake.Ruhling@planteco.lu.se

Revigt saltgräs i Småland

ÅKE WIDGREN

Revigt saltgräs (*Puccinellia maritima*) är på den svenska västkusten ett vanligt gräs i havsstrandängar och är säkert välbekant för många som botaniserat där. Förekomsten i Östersjön är betydligt sämre känd. I *Den Nordiska Floran* (1992) är den markerad från ett flertal lokaler på Gotland och Öland men bara en enda i Småland (Kalmartrakten), som också är den nordligaste på fastlandet. I Blekinge finns ett fåtal prickar som alla härrör från äldre uppgifter. Hultén (1971) redovisar också ett par adventivfynd på barlast vid Norrlandskusten samt en lokal söder om Bråviken i Östergötland. Dessa uppgifter är dock gamla.

Under landskapsflorainventeringen i Blekinge 1980–95 påträffades revigt saltgräs inte någonstans. 1996 började jag systematiskt leta efter arten. Vid säsongens slut hade jag med lite hjälp hittat den i 26 inventeringsrutor, dvs längs praktiskt taget hela Blekingekusten från Sölvesborg i sydväst till Smålandsgränsen i nordost. Under 1997 har den hittats på ytterligare ett par rutor. Det mesta tyder nu på att arten är ganska vanlig i Blekinge. Några av de rikaste förekomsterna hittades på östkusten. Alla belägg är dock inte samlade med blommande vippor. En eller annan hybrid kan därför finnas med bland de redovisade fynden (gäller även Småland, se nedan).

I Småland har det reviga saltgräset hittats på 2 lokaler under landskapsflorainventeringen 1980–95, Örarevet i Söderåkra s:n samt VSV Kalvskärsudd i Ljungbyholm. De äldre uppgifterna är ganska många men nästan alla är från 1880- och 90-talen och gäller en handfull lokaler kring Kalmar stad. Det finns också en uppgift från Järsnäs i Kläckeberga s:n från 1939. Inspirerad av den lyckade inventeringen i Blekinge gjorde jag på hösten 1996 ett försök att hitta arten i södra Småland, och fann den också på två inventeringsrutor vid Grisbäck strax norr om Blekinge-gränsen. Under hösten 1997 har jag sökt vidare och hittat ytterligare 5 lokaler (på 5 inventeringsrutor) i Torsås och Kalmar kommuner. De nygjorda fynden, inklusive eventuella hybrider, ger en sammanhängande utbredning (ca 35 km lång) som sträcker sig från Blekingegränsen till Ljungbyholm strax söder om Kalmar. Chansen att hitta nya lokaler i Kalmar kommun är säkert stor men hur långt norrut längs kusten som arten verkligen når är naturligtvis svårt att gissa. Den viktigaste förutsättningen för det reviga saltgräset är sannolikt att det finns flacka välbetade strandängar som helst också bör vara exponerade mot havet. Sådana strandängar finns ganska långt upp i Kalmar län och därför tror jag att möjligheterna att hitta nya lokaler även i Mönsterås och Oskarshamn är goda.

Lokalförteckning (aktuella lokaler, koordinater enligt RUBIN):

3G8d 4408, *Söderåkra*, 900 m S Grisbäcks by, havsstrandäng, relativt rikligt i ytterkanten, 1996, Å.W.

3G9d 0412, *Söderåkra*, 450 m ONO Grisbäcks by, havsstrandäng, litet bestånd i ytterkanten, 1996, Å.W.

4G0d 2927, *Söderåkra*, Ökø NV sidan, havsstrandäng, litet bestånd i ytterkanten, 1997, Å.W.

4G1d 2444, *Söderåkra*, 270 m VNV Minnesskär, havsstrandäng, litet bestånd i ytterkanten, 1997, Å.W.

4G1e 2901, *Söderåkra*, Örarevet V sidan, betad fuktig strandäng, sparsam, 1983, Thomas Karlsson (LD).

4G2e 1208, *Halltorp*, 800 m S Gloen, havsstrandäng, små bestånd i ytterkanten, 1997, Å.W.

4G3e 0133, *Voxtorp*, 130 m V Jönescärs sydspets, havsstrandäng, litet bestånd i ytterkanten, 1997, Å.W.

4G3f 2202, *Hagby*, 600 m N Hagbyudd, havsstrandäng, små bestånd i ytterkanten, 1997, Å.W.

4G4f 4009, *Ljungbyholm*, 200 m VSV Kalvskärsudd, strandbete, 1991, Göran Wendt (privat herbarium).

Släktet *Puccinellia* – kännetecken

De svenska (och småländska) saltgräsen omfattar 3 bofasta arter: revigt saltgräs (*P. maritima*), vanligt saltgräs (*P. capillaris*) och grått saltgräs (*P. distans*). De två sistnämnda brukar ibland räknas som underarter av *capillaris*. Att skilja revigt saltgräs från de båda andra är lätt. Det är betydligt knepigare att säkert skilja på vanligt saltgräs och grått saltgräs. Hybrider mellan alla tre är kända men är troligen ganska ovanliga och jag har ingen erfarenhet av dem. I den nytviga Hallands Flora redovisas ytterst få aktuella lokaler för hybriderna. Vill man vara på den säkra sidan när det gäller att skilja arterna från hybriderna bör man samla belägg med blommande vippor.

Revigt saltgräs

Skiljer sig från de övriga saltgräsen genom främst de tydliga vegetativa skotten som börjar utvecklas efter blomningen och som kan växa sig långa under sensommaren och hösten. Det reviga saltgräset är betydligt mer betesgynnat än de andra arterna. Nästan alla växtplatser som jag har sett i Blekinge och Småland är välbetade. På sådana lokaler kan arten genom sin förmåga att sprida sig vegetativt bilda täta och utbredda mattor, framförallt i strandängens yttersta kant. På de småländska lokalerna är dock mattorna ganska små, endast någon eller några få dm² och helt frilagda i själva strandlinjen. I Blekinge har jag ibland hittat arten i skonor längre in i strandängarna. På ett par lokaler har jag också sett den i svagt hävdade–ohävdade strandängar, men då alltid intill flata stenhällar där

konkurrensen från annan vegetation är mindre. Grått och vanligt saltgräs bildar aldrig vegetativa skott och mattor utan växer i tydligt centrerade tuvor.

Revigt saltgräs

Strån och slidor hos revigt saltgräs är ofta rödaktiga under sommaren men bleknar därefter. Vippan brukar vara rödviolett vid blomningen och drar därefter ihop grenarna. Ståndarknapparna är långa, ca 2 mm. Hos grått och vanligt saltgräs är de mindre än 1 mm. Ytteragnarna är 3–4,5 mm, d v s längre än hos de andra arterna. Blomningstiden (i juli) är kortare än hos de andra arterna. I bl a *Den Nordiska Floran* (1992) anges strånas längd till 20–60 cm, d v s högre än de andra saltgräsen men detta stämmer inte med mina erfarenheter från Blekinge och Småland. Praktiskt taget alla reviga saltgräs som jag sett har varit mellan 10 och 15 cm höga, något som troligen är en betes-effekt. På hårt betade strandängar har jag hittat strån som bara är 5 cm höga. Det är också möjligt att den lägre salthalten i Östersjön påverkar storleken.

Hybrider med revigt saltgräs har, liksom andra gräshybrider, smala ståndarknappar och sterilt pollen. De lär också ha tendens till revbildning men eftersom jag saknar erfarenhet av hybriderna är jag osäker på hur tydligt detta är.

Vanligt saltgräs

De tydligaste skillnaderna gentemot grått saltgräs finns i små blomkaraktärer. Det vanliga saltgräsets ytteragnar är något spetsiga och saknar hinnkant, och även det nedre skärmsfjället är något spetsigt. Vidare brukar färgen vara mer blågrön och vippan glesare än hos grått saltgräs. Vanligt saltgräs är inte speciellt bunden till strandängar och troligen inte heller betesgynnad. Den är däremot kvävegynnad och växer gärna i tångvallar och på klippor. Den är en vanlig art och har under

florainventeringen hittats i 84 rutor, d v s längs hela Smålandskusten förutom ett par små luckor norr om Kalmar.

Grått saltgräs

Har rundtrubbiga ytteragnar med hinnkant upptill och även det nedre skärmfjället är trubbigt. Efter blomningen blir vippgranarna, framförallt de nedre, styvt nedåtriktade. Färgen är grågrön. Arten är tydligt kvävegynnad och växer i samma typ av strandmiljöer som vanligt saltgräs men kan dessutom förekomma kring gårdar, vid gödselhögar och på vägkanter. Grått saltgräs är sällsynt i Småland. Under florainventeringen hittades den bara i 38 rutor varav de flesta i nordvästra Småland (vid vägkanter). Kustfynden är begränsade till 5 rutor, alla söder om Kalmar. Då arten är ganska svår misstänker jag att den liksom revigt saltgräs är lite förbisedd.

Att inventera revigt saltgräs

Det är uppenbart att det reviga saltgräset har varit mycket förbiset vid landskapsflorainventeringarna i både Blekinge och Småland. Huvudorsaken är nog att arten är ganska oansenlig under högsommaren då de flesta inventerar havsstränder. Blomningen sker under en kort period i juli och därefter drar vippgrenarna ihop sig. På hårt betade lokaler kan det vara svårt att över huvud taget hitta några strån, och finns strån så är dessa oftast korta och nedliggande. Den bästa tiden att leta efter arten är på sensommaren och hösten (augusti-oktober) då det utbildats tydliga vegetativa skott. Den enda förväxlingsarten är då *krypven* som bildar likartade revor. Det är dock inga svårigheter att skilja arterna åt. Det reviga saltgräset har något hopvikta, smala och styva raka blad. Krypvenen har ganska breda och mjuka blad och dessutom längre snärp. Om man endast samlar in höstbelägg finns det naturligtvis en liten risk att man får med en eller annan hybrid. Vill man vara på den säkra sidan bör man återvända nästa säsong och även samla blommande exemplar.

Det skulle vara intressant att försöka konstatera hur långt norrut arten når längs Smålandskusten. Jag hoppas att detta kan inspirera fler botanister till att söka efter den. Ett tips är att koncentrera letandet till verkligt välbetade och fina strandängar. Sök framförallt i den yttersta kanten mot vattnet och gärna på sensommaren eller hösten.

Litteratur

- Hultén, Erik. 1971. Atlas över växternas utbredning i Norden. 2:a omarbetade uppl.
Mossberg, Bo m fl. 1992. Den Nordiska floran. 1:a uppl.

Ake Widgren; Ronnebygatan 10; 371 32 Karlskrona

Föreningen Smålands Flora

Utflyktsprogram för 1998

Skriv in utflykterna i era almanackor omedelbart så ni inte glömmer bort dessa trevliga utflykter!

Sön 24/5

I maskrosornas värld.

Samling: Vid Dackestatyn på torget i Virserum, 10.00

Vi ska försöka lära mer om *maskrosorna*, vad döljer sig bakom namnet kvällsmaskros?

Tålmod behövs enligt Tommy, samt en kniv, plastpåse och en press.

Tag med matsäck. Beräknas avslutas runt 15.00

Ledare: Tommy Nilsson

Sön 7/6

Utflykt till Malmbäckstrakten.

Samling: Malmbäcks kyrka, 10.00

Vi får se *lundsmörblomma*, *mellansmörblomma*, *blekvide* m.m.

Tag med matsäck. Beräknas avslutas runt 15.00

Ledare: Inger Bergqvist och Torsten Karlsson

Fre 3-lör 4/7

Årsmöte samt exkursion på Visingsö.

Övrig information finns på anmälningsblanketten som bifogas detta numret av Parnassia. Läs även Magnus Thorells artikel s. 22-25!

Försenat utskick

Av skilda anledningar kommer det här numret av Parnassia ut så sent, så att en av utflykterna ovan redan har ägt rum. För detta ber vi om ursäkt!

Red.

Skogsfrun i Ankarsrum blommar igen

ROGER KARLSSON

I Västervik finns två killar med ett genuint orkidéintresse, Bengt Ellehammar och Nils Edlund. De satsar skjortan för att kunna spåra upp någon ur den familjen. Resor till Kreta eller de svenska fjällen blir det så gott som årligen. Frågan är dock om något slår Nisse Edlunds prestation då han 1990 hittade *Epipogium aphyllum*, skogsfrun, i Ankarsrumstrakten. Den andra av områdets två lokaler hittade han f.ö. året efter. Bengt sa bara till Nisse att vid den här branten borde det vara lämpligt för skogsfrun att vistas. Nisse tog honom på orden, gav sig dit och hittade den! Otroligt, rent av fantastiskt, med tanke på hur terrängen är.

En dag i början av augusti 1996 besöker Bengt och jag, samt Gunvald och Maj-Britt Bruce lokalen, och jag fattar vad Bengt menar. Först måste vi bestiga ett berg på ca 40 meter. Sen måste vi ta oss ner på andra sidan, och där är ren vildmark. Stenblock och nedfallna träd och mycket svårt att orientera sig. Slutligen pustar vi ut och Bengt säger lugnt: – Ja här växer dom. Se er nu noga omkring och försök att se dem. Nej! Vi står tre personer och stirrar dumt på marken framför oss. Där växer ju knappt någonting i den brunaktiga lövförman..... Bengt får peka. Där står den ju! En liten blek spinkig decimeterhög skogsfru. – Men titta där i stället, säger Bengt och pekar mot ett stenblock. Där växer ett annat exemplar. När vi kommer närmare ser vi att det är inte mindre än 4 ex. tätt intill varandra, med sammanlagt 16 blommor. Vi fotograferar och diskuterar det omöjliga i att Nisse kunde finna den här i det dunkla skuggfläckiga ljuset. Bländaren visar 1/15 2,8 på 50 ASA. Så glimtar solen in mellan ett par grannstammar och jag hinner få ett par bilder. När Gunvald ska försöka är solstrålen borta...

– Det är fem år sedan skogsfrun blommade här senast, säger Bengt. Förhoppningsvis får man se den nån gång mer i livet...

Roger Karlsson; Tallskärsgatan 6; 593 50 Västervik

Parnassia 1998

Med detta nummer av tidskriften följer ett inbetalningskort för medlemsavgiften 1998. Skicka helst beloppet – 50 kr – på ett annat inbetalningskort än årsmötesavgiften så underlättas vår bokföring.

Glöm inte att skriva namn och postgironummer på inbetalningskortet!

Styrelsen

Soptippsfloran i södra Småland

BENGT NILSSON, ÅKE SVENSSON OCH ÅKE WIDGREN

Soptippen är kanske den mest artrika av alla ruderatmiljöer. Här möts vanliga trivialarter, förvildade prydnads- och köksväxter, gamla kulturväxter, sydliga värmekrävande buskar och träd, fågelfröväxter samt konkurrenssvaga och ovanliga ogräsarter. Trots sin artrikedom och spännande flora har soptipparna ofta blivit försummade i arbetet med landskapsflororna, men det är kanske inte så konstigt. Det kan vara lite besvärligt att botanisera på moderna soptippar. De är oftast inhägnade och ibland till och med bevakade. Lukten är allt annat än behaglig och efter att ha trampat kring i rötslam på en tipp i några timmar får man räkna med att stövlarna aldrig blir sig lika igen. Under inventeringsarbetet för Smålands Flora 1980–95 besöktes endast ett fåtal tippar, t ex vid Västervik, Tranås och Tenhult. Kunskapen om vad som växer på de småländska soptipparna är därför bristfällig. Förhoppningsvis kommer den här uppsatsen att stimulera till flera givande soptippsexkursioner i Småland under de närmaste åren.

Lite förenklat kan man dela in soptippsväxterna i fem kategorier, beroende på ursprung och spridningssätt:

1. Röttslamsväxter, d v s sådana som sprids till tipparna via röttslam från de kommunala reningsverken. Typiska exempel är *tomat*, *kapkrusbär*, *flikbjörnbär*, *vinranka*, *melon* och *vattenmelon*.
2. Trädgårdsflyktingar, d v s köks- och prydnadsväxter som sprids till tipparna med trädgårdsavfall. Exempel på sådana arter är *ballongblomma*, *spikklubba*, *citronmeliss*, *mattram*, *ringblomma*, *trädgårdssaster*, *lejongap*, *gurkört* och *naverlörn*. Ganska många soptippsväxter hör till denna grupp.
3. Växter som sprids till tipparna genom hushållsavfall. Många är troligen fågelfröväxter, d v s arter vars frön ingår i fågelfröblandningar som kastas i soporna. Bland dessa märks främst några sydliga gräs som *durra*, *hirs*, *hönshirs*, *kolvhirs*, *grå kavelhirs* och *kanariegräs*, samt *malörtsambrosia*, *hampa* och *amarant-arter*. Flera av dem brukar också dyka upp i villaträdgårdar där folk hängt ut talgbollar eller fågelfröautomater. Andra arter som kan spridas genom hushållssopor, och som bl a har hittats på tippar i Blekinge, är *fikon*, *avocado* och *kivi*.
4. En heterogen grupp med främst ettåriga och konkurrenssvaga växter vilkas spridningssätt är svåra att bedöma. Många är mycket typiska soptippsväxter som gynnas av de stora ytor med kväverik blottad och ofta omörd mark som tipparna erbjuder. Hit hör flera mällor, t ex *fiskmålla*, *rödmålla*, *blåmålla*, *spjutmålla* och *stinkmålla* (se nedan). Flera av arterna är sällsynta eller tillfälliga i sitt uppträdande, t ex *gullfrö* och *ekörnkorn*. På tippar i Blekinge har extremt ovanliga adventivarter som *sandkämpar*, *gulfruktig nattskatta*, *tistelgullfrö*, *virginiakrassing* och *östlig stäppsena* hittats. Märklig är också förekomsten av *lövbinda* på två av de inventerade tipparna (se artlistan). Arten är mycket ovanlig i Smålands inland och saknas helt inom stora områden.
5. Vanliga arter som lätt sprids från omgivande skogs- och kulturmarker. Detta är naturligtvis den största gruppen och innehåller allehanda kulturmarksväxter, vägkantsväxter och skogsarter. Bland de vanligaste trivialarterna märks *blomsterlupin*, *hallon*, *kanadensiskt gullris* och *röllika*.

Under 1996 och 1997 har ett flertal soptippar i Skåne och Blekinge inventerats med gott resultat (Nilsson och Svensson, muntl. samt Niordson 1997). Erfarenheterna från detta visar att soptippsfloran har mycket att ge och att chansen att göra spännande fynd är stor. Inventeringen bör ske i början av hösten, helst strax innan den första frosten då senblommande och sydliga arter har hunnit utvecklas så mycket som möjligt. Den 4 oktober 1997 gjorde vi ett försök att inventera tre tippar i södra Småland: Alvesta, Växjö och Tingsryd. Resultatet blev sensationellt. Bland de påträffade arterna visade sig fem vara nya för Småland och av dessa var en också ny för landet. Vidare gjordes fyra återfynd av arter som inte rapporterats på mycket länge. Två av arterna som hittades är rödlistade. Som en zoologisk kuriositet kan nämnas att *hussyrsa* hördes på alla tre tipparna.

Lägeskoordinaterna (enl RUBIN) för de tre tipparna är:

Växjö soptipp, Häringetorp, *Bergunda s:n*, 5E0g 3721

Alvesta soptipp, *Alvesta s:n*, 5E1f 3308

Tingsryds soptipp, *Tingsås s:n*, 4F2a 3814

Särskilt intressanta fynd:

Amaranthus hybridus, Grön amarant

Ett exemplar påträffades på Tingsryds soptipp. Grön amarant är en sällsynt och tillfällig art som troligen sprids med fågelfrö. Den är ganska svår att skilja från sin nära släkting *svinamarant*. Under landskapsflorainventeringen hittades arten på 2 lokaler, bl a Tranås soptipp. Rühling (1997) redovisar ytterligare 3 aktuella lokaler i Oskarshamn.

Callistephus chinensis, Trädgårdsaster

Ett exemplar hittades på Växjö soptipp. Trädgårdsaster är en ettårig art som är tämligen vanlig i odling, i ett stort antal namnsorter. Den har under landskapsflorainventeringen hittats på 2 lokaler varav en avfallsplats.

Capsicum annuum, Paprika

Ett fåtal exemplar hittades på Alvesta soptipp. Paprika har uppgivits från Femsjö i västra Småland 1810 men några närmare detaljer finns inte och troligen avser uppgiften odling. Arten påträffades ej under landskapsflorainventeringen. Den bör betraktas som ny för Småland.

Chenopodium vulvaria, Stinkmålla

Ett ganska storvuxet exemplar hittades på Alvesta soptipp. Stinkmållan, som verkligen gör skäl för namnet, är en ytterst sällsynt art som är rödlistad i hotkategori 1 (akut hotad). Den är under senare år endast känd från 4 lokaler i Skåne: Skanör (2 lok.), Falsterbo och Malmö. På Malmö-lokalen har den inte setts sedan 1994. Utanför Skåne finns endast ett sentida fynd: Frihamnen i Stockholm 1987. Från Småland finns 4 gamla uppgifter: Bergkvara, Söderåkra (odat.); Kalmar slott (1880); Kalmar hamn (1916) och Tjärhovet, Kalmar (1921). Fyndet i Alvesta är lika sensationellt som svärförklarat. Hur har den hamnat där?

Citrullus lanatus, Vattenmelon

Flera exemplar hittades i anslutning till rötslam på Alvesta och Tingsryds soptippar. Under landskapsflorainventeringen rapporterades vattenmelon från 3 lokaler varav 2 soptippar: Västervik och Tranås.

Cucumis melo, Melon

Arten omfattar ett stort antal sorter och former av vilka den mest kända är honungsmelon. Den hittades i riklig mängd i anslutning till rötslam på Växjö och Tingsryds soptippar. Under landskapsflorainventeringen rapporterades melon från 2 soptippar: Västervik och Tranås.

Cucurbita pepo, Pumpa

Arten hittades rikligt på alla tre soptipparna. Även pumpan omfattar ett stort antal olika sorter. Den odlas både som köksväxt och prydnadsväxt (prydnadspumpa) och har troligen spritts med hushållsavfall. Den har tidigare uppgivits från 2 platser i Småland, men endast som odlad. De aktuella fynden är därmed de första som rapporterats vildväxande i landskapet.

Daucus carota ssp. sativus, Morot

Ett exemplar av den odlade underarten hittades på Tingsryds soptipp, och ytterligare ett exemplar vid vägkanten några hundra meter väster om densamma (4F2a 3906). Under landskapsflorainventeringen uppgavs underarten sativus från en handfull lokaler i Småland.

Glycine max, Sojaböna

Ett exemplar hittades på Tingsryds soptipp. Den har rapporterats från ett flertal lokaler i Småland under främst 1920- och 30-talen. Den senaste uppgiften är från Barlastholmen vid oljefabriken i Kalmar 1943.

Kitabelia vitifolia, Balkanmalva

Ett exemplar hittades på Växjö soptipp. Balkanmalva är en sydosturopeisk art som förekommer sällsynt i odling. Den har tidigare aldrig påträffats vildväxande i Sverige.

Lactuca sativa, Sallat

Ett exemplar hittades på Tingsryds soptipp. Under landskapsflorainventeringen påträffades arten på 2 lokaler. Spridningen till tippen kan ha ett samband med att frögrossisten Bröderna Nelson finns i Tingsryd. Kasserade fröpåsar (flera arter) sågs på soptippen. Ingen av de påträffade arterna kunde dock direkt härledas till dessa.

Melissa officinalis, Citronmeliss

Ett exemplar hittades på Växjö soptipp stax intill kattmyntan (se nedan). Citronmeliss är en ofta odlad art som sannolikt har spritts till tippen med trädgårdsavfall. Under landskapsflorainventeringen hittades den på 6 lokaler.

Mentha x piperita, Pepparmynta

Ett kraftigt bestånd hittades på Växjö soptipp. Arten odlas och sprids liksom föregående med trädgårdsavfall. Då den är steril sker spridningen endast vegetativt. Under landskapsflorainventeringen rapporterades pepparmyntan från 4 småländska lokaler.

Mirabilis jalapa, Underblomma

2-3 exemplar hittades på Tingsryds soptipp. Arten som tillhör familjen Nyctaginaceae (underblommeväxter) växer vild i Peru. Underblomma förekommer i odling och har troligen kommit till tippen med trädgårdsavfall. Spridning från kasserade fröpåsar är också tänkbar (se ovan, sallat). Arten är ny för Småland och är bara rapporterad från ytterligare 3 lokaler i landet varav 2 soptippar: Piteå och Karlskrona.

Nepeta cataria, Kattmynta

Ett exemplar hittades på Växjö soptipp. Kattmyntan är rödlistad i kategori 2 (sårbar). Under landskapsflorainventeringen hittades arten på 11 lokaler i Småland, bl a vid Tenhults soptipp, men minst 5 av dessa är idag sannolikt utgångna. Soptippsfynd har också gjorts vid Karlskrona i Blekinge. Traditionellt är kattmyntan en gammal gårdsväxt men soptippsförekomsterna tyder

på att arten fortfarande odlas aktivt, om än sällsynt, och därför ibland sprids till soptippar med trädgårdsavfall.

Nepeta xfaassenii, *Kantnepeta*

5–6 exemplar hittades på vardera Växjö och Alvesta soptippar. Arten som ibland förväxlas med kattmynta är vanlig i odling. Den är steril men sprids vegetativt genom trädgårdsavfall. *Kantnepeta* har under landskapsflorainventeringen påträffats på 11 lokaler i Småland.

Physalis peruviana, *Kapkrusbär*

Arten förekom rikligt på alla tre soptipparna. *Kapkrusbär* är en nykomling som troligen inte alls fanns i den svenska floran för 20–30 år sedan. Den är idag en av de mest typiska soptippsarterna och är troligen starkt bunden till rötslam. Under landskapsflorainventeringen rapporterades den från 2 soptippar i Småland: Tenhult och Tranås.

Reseda alba, *Vitreseda*

Ett stort och välutvecklat exemplar hittades på Tingsryds soptipp. Arten är i Småland tidigare rapporterad från några lokaler i bl a Oskarshamn och Högsby. Den senaste uppgiften är från Oskarshamns gamla kyrkogård 1933. *Vitreseda* förekommer ibland i odling och har sannolikt kommit till tippen i Tingsryd med trädgårdsavfall. Spridning från kasserade fröpåsar är också tänkbar (se ovan, sallat).

Setaria pumila, *Grå kavelhirs*

Ett exemplar hittades på Alvesta soptipp. Arten sprids troligen med fågelfrö. Den har under landskapsflorainventeringen rapporterats från 4 lokaler.

Sorghum bicolor, *Durra*

Ett kraftigt exemplar hittades på Växjö soptipp. Arten är med stor sannolikhet spridd med fågelfrö. Den är ny för Småland.

Vitis vinifera, *Vinranka*

5–6 mindre exemplar hittades på Växjö och Alvesta soptippar. Arten sprids sannolikt till tipparna med rötslam. Under landskapsflorainventeringen uppgavs den från 3 lokaler.

Xanthium strumarium ssp. *strumarium*, *Gullfrö*

Ett fåtal exemplar hittades på Växjö soptipp. Arten är ovanlig som tillfälligt ogräs i ruderalmiljöer. Den har endast rapporterats från Småland två gånger tidigare: Växjö (1924) och Fredrikskans, Kalmar (1916, bestämd till ssp. *strumarium*).

Referenser

- Niordson, Nadja. 1997. Blekinges centraltippar. Föreningen Blekinges Flora, Meddelande nr 9.
Olsson, Kjell-Arne. 1997. Floraväktarverksamheten i Skåne – årsrapport 1996. Lunds Botaniska Förening, Medlemsblad 1997:1.
Rühling, Åke. 1997. Floran i Oskarshamns kommun.

De redovisade lokaluppgifterna från Småland är, då ej annat anges, hämtade ur Smålands Floras databaser över sällsynta arter, herbariematerial och litteraturuppgifter.

Artförteckning

Följande artförteckning innehåller flertalet av de växter som noterades vid inventeringen den 4/10 1997. En del trivialarter antecknades dock inte, och några vanliga arter som inte antecknades konsekvent har utelämnats från listan.

Förkortningar: A = Alvesta, T = Tingsryd, V = Växjö

Belägg bestämda av *Per Lassen **Sven Snogerup ***Thomas Raus ****Mats Thulin

Acer campestre	Naverlönn	V
Achillea millefolium	Röllika	V A T
Achillea ptarmica	Nysört	A
Aesculus hippocastanum	Hästkastanj	V
Amaranthus hybridus	Grön amarant	T ***
Amaranthus retroflexus	Svinamarant	T *
Ambrosia artemisiifolia	Malörtsambrosia	V
Anethum graveolens	Dill	A T
Anthemis tinctoria	Färgkulla	A
Antirrhinum majus	Lejongap	A
Aquilegia vulgaris	Akleja	V A
Armoracia rusticana	Pepparrot	A T
Atriplex prostrata	Spjutmålla	V A T
Avena sativa	Havre	V A T
Berberis thunbergii	Häckberberis	A
Borago officinalis	Gurkört	V
Brassica napus	Raps	A T
Brassica oleracea	Kål	V T
Calendula officinalis	Ringblomma	A T
Callistephus chinensis	Trädgårdsaster	V
Calystegia sepium	Snårvinda	A
Campanula rapunculoides	Knölklocka	V
Capsicum annuum	Paprika	A
Carduus crispus	Krustistel	V A T
Carex demissa	Grönstarr	A
Centaurea cyanus	Blåklint	V
Chaenomeles japonica	Liten rosenkvitten	V*
Chaenorrhinum minus	Småsporre	V
Chelidonium majus	Skelört	A
Chenopodium glaucum	Blåmålla	T
Chenopodium polyspermum	Fiskmålla	V A T
Chenopodium rubrum	Rödmålla	V A T
Chenopodium vulvaria	Stinkmålla	A*
Citrullus lanatus	Vattenmelon	A T
Convolvulus arvensis	Åkervinda	V T
Cornus alba s.l.	Kornell	V*
Cucumis melo	Melon	V T
Cucurbita pepo	Pumpa	V A T
Datura stramonium var. stramonium	Spikklubba	A
Daucus carota ssp. sativus	Morot	T
Digitalis purpurea	Fingerborgsblomma	V T
Echinochloa crus-galli	Hönshirs	V A* T
Epilobium ciliatum	Vit dunört	V A T

<i>Epilobium adenocaulon</i>	Amerikansk dunört	T
<i>Epilobium montanum</i>	Bergdunört	V
<i>Erysimum cheiranthoides</i>	Åkerkårel	T
<i>Euphorbia peplus</i>	Rävtörel	V
<i>Fallopia convolvulus</i>	Åkerbinda	V
<i>Fallopia dumetorum</i>	Lövbinda	V A
<i>Forsythia ×intermedia</i>	Hybridforsythia	T
<i>Fragaria ×ananassa</i>	Jordgubbe	A
<i>Fumaria officinalis</i>	Jordrök	A T
<i>Geranium pusillum</i>	Sparvnäva	V
<i>Glycine max</i>	Soyaböna	T****
<i>Helianthus annuus</i>	Solros	V A T
<i>Helianthus pauciflorus</i>	Höstsolros	V
<i>Hemerocallis</i> sp.	Daglilja	V
<i>Heracleum mantegazzianum</i>	Jättebjörnlöka	V
<i>Hieracium aurantiacum</i>	Rödfibbla	V
<i>Hordeum jubatum</i>	Ekorrkorn	V
<i>Hordeum vulgare</i> var. <i>distichon</i>	Tvåradigt korn	T
<i>Hordeum vulgare</i> var. <i>vulgare</i>	Sexradigt korn	V
<i>Humulus lupulus</i>	Humle	V
<i>Iberis umbellata</i>	Blomsteriberis	T*
<i>Kitaibela vitifolia</i>	Balkanmalva	V**
<i>Laburnum alpinum</i>	Alpgullregn	V*
<i>Lactuca sativa</i>	Sallat	T
<i>Lathyrus latifolius</i>	Rosenvial	T*
<i>Lepidium ruderae</i>	Gatkrassing	V
<i>Leucanthemum vulgare</i>	Prästkraze	V A
<i>Linaria repens</i>	Strimsporre	V A T
<i>Linaria vulgaris</i>	Gulsporre	V
<i>Lobelia erinus</i>	Kaplobelia	V
<i>Lupinus polyphyllos</i>	Blomsterlupin	V A T
<i>Lychnis chalcidonica</i>	Studentnejlika	V
<i>Lycopersicon esculentum</i>	Tomat	V A T
<i>Lycopus europaeus</i>	Strandklo	A
<i>Lysimachia punctata</i>	Praktlysing	A*
<i>Malva sylvestris</i>	Rödmalva	V A T
<i>Medicago sativa</i>	Blåluzern	V
<i>Melissa officinalis</i>	Citronmeliss	V
<i>Mentha arvensis</i>	Åkermyntha	A T
<i>Mentha ×piperita</i>	Pepparmyntha	V*
<i>Mirabilis jalapa</i>	Underblomma	T*
<i>Nepeta cataria</i>	Kattmynta	V
<i>Nepeta ×faassenii</i>	Kantnepeta	V A
<i>Nicandra physalodes</i>	Ballongblomma	V A
<i>Origanum vulgare</i>	Kungsmynta	V
<i>Oxalis fontana</i>	Klöveroxalis	V
<i>Panicum miliaceum</i>	Hirs	V A T
<i>Papaver dubium</i>	Rågvallmo	V
<i>Papaver somniferum</i>	Opievallmo	A
<i>Pastinaca sativa</i>	Palsternacka	T
<i>Phalaris canariensis</i>	Kanariegräs	V

Physalis peruviana	Kapkrusbär	V* A* T
Polemonium caeruleum	Blågull	A
Potentilla fruticosa	Tok	V A
Potentilla norvegica	Norsk fingerört	V A T
Reseda alba	Vitreseda	T*
Rheum rhaponticum	Rabarber	V A
Ribes rubrum coll.	Röda vinbär	A
Ribes nigrum	Svarta vinbär	V A T
Ribes uva-crispa	Krusbär	V A T
Rorippa palustris	Sumpfräne	V A T
Rorippa sylvestris	Strandfräne	A T
Rosa rubiginosa	Äppelros	A
Rosa rugosa	Vresros	V A T
Rubus idaeus	Hallon	V A T
Rubus laciniatus	Flikbjörnbär	V A T
Sambucus racemosa	Druvfläder	V A
Saponaria officinalis	Såpnejlika	V A T
Senecio viscosus	Klibbkorsört	V A T
Setaria italica	Kolvhirs	V* A T*
Setaria pumila	Grå kavelhirs	A*
Setaria viridis	Grön kavelhirs	T
Silene armeria	Rosenglim	T
Sisymbrium officinale	Vägsenap	A
Solanum dulcamara	Besksöta	V A T
Solanum nigrum	Nattskatta	V A T
Solidago canadensis	Kanadensiskt gullris	V A T
Sorghum bicolor	Durra	V*
Spergula arvensis	Åkerspärgel	V
Spergularia rubra	Rödnarv	V
Spiraea xbumalda	Rosenspirea	V*
Stachys palustris	Knölsyska	T
Symphoricarpos albus	Snöbär	V
Syringa vulgaris	Syren	V
Tanacetum parthenium	Mattram	V A
Tanacetum vulgare	Renfana	V A T
Tanacetum vulgare f. crispum	Munkrenfana	A*
Triticum aestivum	Vete	V
Verbascum nigrum	Mörkt kungsljus	V A T
Verbascum thapsus	Kungsljus	V A T
Veronica arvensis	Fältveronika	A
Veronica persica	Trädgårdsveronika	A T
Viola xwittrockiana	Pensé	V A T
Vitis vinifera	Vinranka	V* A
Xanthium strumarium ssp. strumarium	Ljust gullfrö	V
Zea mays	Majs	A

Bengt Nilsson; Trestenavägen 5a; 294 35 Sölvesborg

Ake Svensson; Norregatan 17; 289 90 Knislinge

Ake Widgren; Ronnebygatan 10; 371 32 Karlskrona

Svenska kärlväxter — recension

Svensk Botanisk Tidskrift, häfte 5 1997 ägnas i sin helhet åt en förteckning över svenska kärlväxter, sammanställd av Thomas Karlsson. Förteckningen täcker egentligen hela Norden inkl. Färöarna, Jan Mayen och Svalbard. Den har tillkommit på uppdrag av Svenska Botaniska Föreningen för att bli normgivande vad beträffar svenska namn för våra vilda växter. Häftet är på totalt 320 sidor och inleds med allmänna kommentarer och förklaringar.

I huvudlistan, som är på 194 sidor, markeras växtens status i Sverige, d.v.s. om den anses bofast, gammal i landet, inkommen i sen tid, försvunnen, tillfällig eller om uppgiften betraktas som osäker. För växt som inte är känd från Sverige markeras om den påträffats som bofast eller tillfällig i någon annan del av Norden. Växtfamiljerna förtecknas i systematisk ordning, medan inom varje familj släkten, arter och lägre taxa (totalt 8058 st) kommer i bokstavsordning. Vetenskapliga namn följer i huvudsak Flora europaea. Vidare har 6012 taxa fått svenska namn. Listan innehåller alla vilda, tillfälligt förvildade och kvarstående nordiska arter (3345 st) utom för maskrosor, hökfibblor och majsmyrblommor, där småarter ersatts med artgrupper. Likaså är antalet underarter (596) komplett. Endast till synes ekologiskt eller geografiskt självständiga varieteter (286) har tagits med, och bara ett fåtal former (6) och sorter (24) är inkluderade. Av hybriderna har författaren försökt ta med alla som är säkert dokumenterade (739 st).

Häftet avslutas med dels en förteckning över svenska namn (6012 st) och synonymer (1674 st) i bokstavsordning (totalt 60 sidor), dels en förteckning över vetenskapliga synonymer (5053 st på 43 sidor).

Att ge växternas svenska namn har inte varit någon lätt uppgift och författaren menar att förteckningen inte är slutgiltig. Botanister har synpunkter på namnens enkelhet, systematiska entydighet, särnamn och om släktnamnen skall vara i singularis eller pluralis. Själv tycker jag det är trevligt att *mandelblomma* valts framför *knölbräcka*. Eftersom jag är anhängare av entydiga namn, noterar jag med glädje att många dubbeltnamn försvunnit, t.ex. delas arten *grönknavel* in i de två underarterna *åkerknavel* (tidigare "grönknavel") och *tuvknavel*. Jag skulle nog även vilja rensa bort några dubletter på släktes- och artnivå, som visas i de följande – konstruerade – dialogerna mellan två fack- resp. två amatörbotanister:

– Här står en Quercus.	– Här står en ek.
– Vad är det för en Quercus?	– Vad är det för en ek?
– Det är Quercus robur!	– Det är ek!

Själv föredrar jag synonymen *skogsek* och tycker inte förleden skogs- är onödig.

Hur som helst, för alla botanister – inte minst oss inventerare – är häftet en oöverträffad uppslagsbok som jag varmt rekommenderar. Det kan beställas genom inbetalning av 190 kr (150 kr + porto 40 kr) till Svensk Botanisk Tidskrifts postgirokonto 48 79 11 - 0. På talongen antecknas "kärlväxtlista".

Jan-Erik Hederås; Tyningegatan 21; 252 76 Helsingborg

Fyndhörnan

MARGARETA EDQVIST

Glöm inte att rappotera in era nyfynd till:

Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 57139 Nässjö; tel. 0380 - 10629

Kärlväxter

Klubbfibbla – *Arnoseria minima*

Ryssby sn: Avfarten till Lotsgården, träda (4G8h 4447), >1000 ex, 1997, Jan-Olof Petersson.

Lundskäfting – *Brachypodium sylvaticum*

Rogberga sn: 100 m N Uvberget, blandskog (6E9b 1620), 10-tal ex, 1997, Ragnar Lerneradahl.

Smultronmålla – *Chenopodium capitatum*

Målilla sn: 500 m SV Gårdveda stn, nyanlagd väglänt (6F2j 1-1-), 20–30 ex, 1997, Tommy Nilsson. Tidigare fynd, Växjö 1926, A. S. Trolander.

Stinkmålla – *Chenopodium vulvaria*

Alvesta sn: Alvesta soptipp (5E1f 3308), 1 ex, 1997, Åke Widgren, Bengt Nilsson och Åke Svensson. Senast den sågs (tillfällig förekomst?) i Småland var i Kalmar runt 1920.

Hybridslide – *Fallopia xbohemica*

Västervik sn: Ludvigsdal pulkabacke (7H0a 1305), 1997, Roger Karlsson. — Gamleby sn: Segelrum, väkant (7G2h 4421), 1997, Erik Ljungstrand, Roger Karlsson, Gunvald Bruce, Margareta Edqvist. Ny för Småland!

Fågelarv – *Holosteum umbellatum*

Kalmar sn: Slottet, vallen (4G6g 1236), 30-tal ex, 1997, Crister Albinsson.

Dvärgjohannesört – *Hypericum humifusum*

Västervik sn: Jenny samhälle, nordvästra delen av Frikulla industriområde, ruderatmark (7G0j 4817), 25 ex, 1997, Roger Karlsson.

Svärdtag – *Juncus ensifolius*

V. Torsås sn: Hagarp, utmed väg 126 (4E5e 4309), 100-tals ex, 1997, Stig Johnsson. Sjätte lokalen i Småland.

Knölval – *Lathyrus tuberosus*

Rogberga sn: Klevarfs norrgård, 80 m N vägskalet, väglänt (7E0c 3406), 1 m², 1997, Ragnar Lerneradahl. Femte fyndet i Småland.

Foderkäringtand – *Lotus corniculatus* var. *sativa*

Törnåsnå sn: 300 m NV avfartsväg till Stenberga, utmed E66 (7G1i 0445), 1 bestånd, 1997. — Västervik sn: S:t Marias kapell, gräskulle (7G0j 1444), tät, 1997, Roger Karlsson. — Västervik sn: Lucerna, ruderatmark (7H0a 3115), 1 bestånd, 1997, Erik Ljungstrand, Roger Karlsson, Gunvald Bruce, och Margareta Edqvist. Ny för Småland!

Hedfryle – *Luzula congesta*

Döderhult sn: Nymålen, skogsväkant tillsammans med hedjohannesört (5G8h 0428), 10-tal ex, 1997, Erik Ljungstrand, Åke Rühling och Margareta Edqvist. Ny för Småland!

Prärieoxalis – *Oxalis dillenii*

Västervik sn: S:t Marias kapell, jordtipp (7G0j 1444), 1997, Roger Karlsson. Tidigare fynd, 1970 i Kalmar stadspark, H. G. Bruun, 1978 på Norrahammars skogskyrkogård, A. Moberg.

Oxtungsfibbla – *Picris echioides*

Skatelöv sn: Össagård, trädgård (4E8e 2544), 1 ex, 1997, Stig Johnsson. Ny för Småland!

Revig blodrot – *Potentilla anglica*

Västrum sn: Lilla Järö (6H7a 2749, 3001, 3100), Rikligt, 1997, Roger Karlsson.

Pyramidbjörnbär – *Rubus pyramidalis*

Västervik sn: Lucerna, ruderat område (7H0a 3115), 1 ex, 1997, Erik Ljungstrand, Roger Karlsson, Gunvald Bruce och Margareta Edqvist.

Nålbjörnbär – *Rubus scissus*

Döderhult sn: Nymålen, gammalt timmerupplag utmed skogsbilväg (5G8h 0428), 3 ex, 1997, Erik Ljungstrand, Åke Rühling, Margareta Edqvist.

Gaffelglim – *Silene dichotoma*

Ödestugu sn: 50–150 m NV vägskalet till Kängshult, utmed väg 30, vägkant (6E7b 0506 – 0606), 4 ex, 1997, Ragnar Lerner. Senast sedda fynd i Småland var 1968 i Målilla socken, enl. S. Stenstorp & G. Nelin, 1976.

Nästa nummer av Parnassia

Tidsplan för utgivningen av Parnassia 1998:2 är som följer:

inlämnande av artiklar	senast 1 oktober;
redigering	klar 15 oktober;
tryckning och utskick	klart 5 november.

Skriv en artikel – kort eller lång – och ta kontakt med någon av oss.

Ingvar Christoffersson; Götravägen 8; 341 39 Ljungby; tel 0372 – 143 83

Jan-Erik Hederås; Tydingegatan 21; 252 76 Helsingborg; tel 042 – 14 03 91

Årsmötet 1998

Med detta nummer av Parnassia följer en anmälningsblankett för årsmötet och årsmötesexkursionen. Årsmötet äger rum på Visingsö 3–4 juli. Detaljer finns på blanketten. Läs också Magnus Thorells artikel på s. 22–25!

Skicka helst beloppet på ett annat inbetalningskort än medlemsavgiften så underlättas vår bokföring.

Glöm inte att skriva namn och postgironummer på inbetalningskortet!

Styrelsen

Tussudden – ett ängsprojekt i Växjö

OLOF SVENSSON

För tio år sedan tog Naturskyddsföreningen i Växjö på sig att sköta det gamla torpet Tussudden, som ligger en knapp mil nordost om Växjö. Dess historia går tillbaka cirka 200 år i tiden, då det kom till som ett torp under fastigheten Gårdsby stom. 1946 avflyttade den sista brukaren, varefter byggnaderna revs. Enligt uppgift skall bete ha förekommit till början av sextioalet.

De botaniska värdena hade iakttagits av Curt Mossberg redan på femtiotalet. Det kan noteras att *blåsippa* växer rikligt i tallskogen i omgivningen, vilket tyder på gynnsamma förutsättningar för floran. När så behovet av att sköta de sista ängsresterna blev tydligt på åttiotalet, tog Curt initiativet till en överenskommelse med markförvaltaren, stiftets egendomsnämnd, om att Växjökretsen skulle få utnyttja marken för ängsvård.

I augusti 1988 gjorde vi (aktiva i Naturskyddsföreningen) en första insats. Tussudden var då delvis svårt igenväxt efter ett kvartssekel utan hävd, så en mängd buskar och småträd samt ett tätt bestånd av aspsly måste tas bort. Vi valde att röja i etapper och att öppna för solljuset efterhand. Nu anser jag att vi nått ett fortvarighetstillstånd, där skötselåtgärderna utgörs av fagning på våren, då främst nedblåsta grenar och kvistar städas undan, och slåtter på sommaren. Även buskar av *sälg*, *ek* m m, som slagit rot vid någon sten, får hållas efter, så även ett par andra icke önskvärda arter: *örnbräken* och *hundkåx*.

Området är 1,5 hektar stort och naturskönt beläget i en sydvästs lutning mot Lövsjöns norra ända, invid vägen mellan Fylleryd och Vikensved. Det tycks vara känt av många Växjöbor, som gärna tar sin kaffekorg och slår sig ner i gröngräset. Tyvärr finns bland dem en och annan, som inte kan låta bli att ta med skönheten hem.

Någon systematisk botanisk inventering har skam till sägandes inte gjorts. En dag i början av juni 1993 noterade jag dock 106 arter kärlväxter. Sedan dess har några tillkommit, andra gått ut (lien gynnar inte alla arter som vandrade in under igenväxningsskedet). Jag belastar inte läsaren med någon fullständig artlista.

De största botaniska värdena har ett triangelformat parti längst upp i slutningen. Marken är tuvig och stenig, och även ett par berghällar finns. Ett par stora *björkar* skuggar vissa ytor. Följaktligen finns flera olika småbiotoper. Vi finner här *svinrot*, *slättergubbe*, *slätterfibbla*, *sommarfibbla*, *darrgräs*, *vårbrodd*, *jungfrulin*, *kattfot* (på en yta mindre än en halv kvadratmeter), *backmåra* (som ju inte är helt ovanlig i Växjötrakten), *fyrkantig* och *äkta johannesört*, *femfingerört*, *backförgätmigej*, *skogsklöver*, *ängs-* och *skogskovall*, *stor* och *liten blåklocka*, *knölsmörlomma*, *ängsviol*, *mandelblomma* och *blåsuga*. Enstaka exemplar av *vildapel*, *hassel*, *nyponros* och *häggmispel* har fått stå kvar. På och kring mossbeklädda stenar växer svårutrotade *blåbär*, *lingon* och *ljung*. Att stället varit

bebott syns på kvarblivna prydnadsväxter såsom *vintergröna*, *vårtörel*, *akleja* och *parksmultron*.

Mellan denna relativt atrika, magra del och en smal remsa strandskog närmast sjön finns terasser med tre gamla åkrar. Slänterna nedanför dem har delvis belamrats med sten som rensats ur jorden, men här växer också bl a *backvicker*, *vårstarr* och *vårförgätmigej*. En tidigare vackert blommande *tibast* dog ifjol. Att slå själva åkrarna var de första åren mycket krävande, eftersom åkrarna var bevoxna med högt och frodigt gräs men få örter utöver *sommarfibbla*, *skogsklöver*, *gulvial* och *kråkvicker*. Ansträngningarna att slå gräset och föra bort dess näringsinnehåll har givit ett gott resultat. Gräsen och de frodigaste örterna har gått tillbaka. Istället finner vi bl a *jungfrulin*, *sparvvicker*, *knölsmörlomma*, *mandelblomma*, *fältarv*, *späddaggekåpa*, *vårstarr* och *darrgräs*. Ett särskilt glädjeämne för oss är nattviolerna, som 1997 räknades till 24 exemplar. Omkring en tredjedel av dem är *vanlig nattviol*, resten *grönvit*.

Två fynd som gjordes under inventeringen för Smålands Flora omkring 1980 har inte återfunnits och är troligen försvunna för gott. Det gäller dels *berg-johannesört*, som Curt Mossberg och jag fann på en stenmur vid gränsen mot den omgivande tallskogen, dels *solvända*. Platsen för den senare kan nu bäst kallas en björkhage; vi har låtit en yta förbli i detta mera lättskötta tillstånd av rädsla för att dra på oss mera arbete än vi mäktar med.

För dem som arbetar med att vårda Tussudden är det uppmuntrande att se att arbetet ger avkastning. Varje besök är en naturupplevelse, och vetskapen om att man gör en insats, om än liten, för att bevara den biologiska mångfalden, skänker tillfredsställelse.

Olof Svensson; Decembervägen 2; 352 60 Växjö

Elektronisk post

Olof Svensson är den förste som sänt sin artikel till Parnassia via E-post. Den som önskar använda detta nya medium är välkommen att bifoga en artikel till ett elektroniskt brev direkt till redaktören under adress je.hederas@nicolai.se — helst i Word 7.0 för PC, ännu så länge ingen senare version. Som synes på s. 3 kan man även skicka E-post till Smålands Flora-bokens redaktör Åke Rühling. Det kommer säkert att dyka upp fler adresser vad det lider!

Men det går bra att skicka ett vanligt brev till mig med eller utan diskett också!

Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 49 Helsingborg; tel. 042 – 14 03 91

Något om Visingsö och dess flora

MAGNUS THORELL

Många som reser längs E 4 ovanför Vätterns östra förkastningsbrant lockas av Visingsö, där den ligger utanför Gränna, omsluten av Vätterns blåa vatten. Visingsö har verkligen en del att erbjuda den som tar sig tid att göra en utflykt ditut. Platsen är rik på minnen och har en intressant historia att berätta. Visste Du att Sverige styrdes från Näs på Visingsö under en lång rad av år under 1100- och 1200-talen? Senare, under 1600-talet kom Braheska grevskapet att styras från Visingsborg. Båda dessa slott är numera ruiner.

Den som färdas runt på Visingsö får, förutom alla historiska minnen, ta del av ett unikt landskap med mycket ljus och rymd. På östra sidan dominerar horisonten av de mäktiga förkastningsbergen ovanför Gränna, med klippor, skogar och åkrar. Åt väster blickar man åt det mera mjukt framtonande Hökensås i Västergötland. I norr framträder Ombergs karaktéristiska profil i Östergötland och står man på södra sidan av ön kan Smålands Taberg anas. Utöver själva Vätterlandskapet domineras Visingsö främst av åkerbygd och lövskog.

Natur

Några ord om Visingsös naturförhållanden. Berggrunden utgörs av den s. k. Visingsögruppens bergarter, som består av sandsten och skiffer. Dessa bergarter bildades för ca 800 miljoner år sedan, alltså långt före de kambrosiluriska bergarterna i Västergötland och Östergötland.

De ganska mjuka skiffrarna och sandstenarna har bevarats i den djupa Vättergravsänkan. I närheten av Näs på södra Visingsö kan sandstenen beundras och har där på sina ställen utformats till raukliknande "predikstolar". På flata hållar kan man leta upp böljeslagsmärken från det urtida vattnet i vilket bergarten bildades. På nordöstra delen av ön finns mörka skiffrar i strandklintarna.

Varför ön har kunnat motstå inlandsisens nötning är inte klarlagt. Istället för att skrapa bort berget har landisen deponerat stora mängder morän på ön. I övrigt förekommer även sand och lera. Moränen och leran har berikats med kalkhaltigt material från Östergötlands kalkområde och från visingsöskifferrn.

Att studera nederbörds- och temperaturkartor över området är intressant om man vill förstå växtlighetens förutsättningar. Visingsös läge i Vätterns stora vattenmagasin ger upphov till ett gynnsamt lokalklimat, som sticker av väsentligt från det omgivande sydsvenska höglandet. Milda höstar förlänger vegetationsperioden och skapar förutsättningar för värmekrävande växter. T. ex. trivs *valnöt* och *mullbär* på ön.

Botanisk upptäcktshistoria

På hemväg från Gotland i augusti 1746 besökte Linné Visingsö. Han gjorde en kort beskrivning av öns vegetation: "Visingsö är lång, mitt uppå henne var en hög tallskog. På västra sidan mycken *ek*, i söder *gran* och i öster björkskog". Linné noterar också att ön var rik på trädgårdar och att i prästgården stod ett valnötsträd som överlevt de senaste årens stränga vintrar. Av örter nämns *ängshaverrot*, *rödtoppa*, *förgätmigej*, *nickskära* och *Onopordum ulltistel*!

Johan Abraham Gyllenhaal hette en linnélärjunge, som reste mycket i sin hemprovins, Västergötland, och noterade allt som intresserade honom i Linnés anda. 1775 reste han även till Visingsö. Av växter finns i Gyllenhaals dagböcker noterade bl. a. *blåhallon*, *stenfrö*, *småborre*, *monke*, *rödmire*, *gäddnate*, *andmat*, *tiggarranunkel*, *vattenpilört*, *flyghavre* och *kransslinga*.

Elias Fries och dr. F. Forsander besökte Visingsö år 1817. De noterade en del växter, bl. a. *ryssgubbe*, *piggfrö* och *bymålla* *Chenopodium urbicum*, som då var vanlig på ön.

Jönköpingslektorn J. E. Zetterstedt intresserade sig också för Visingsö. 1878 utgav han avhandlingen "Vegetationen på Visingsö". Han fann 490 vildväxande arter på ön. Att Visingsö vid denna tid hade en vegetation med förutsättningar som saknas i dag, förstår man av Zetterstedts och andra 1800-talsbotanisters fynd. På den tiden fanns fuktängar med *kärrknipprot*, *ängsnycklar*, *homungsblomster*, *rosettjungfrulin*, *majviva*, *ormtunga* och *strandmaskros*. Ingen av dessa växter finns på Visingsö i vår tid.

Zetterstedt gjorde ett fynd, som intresserat många botanister genom åren, nämligen den sällsynta ormbunken *bergbräken* *Thelypteris limbosperma*, som han fann nära skogvaktarbostället Abrahamstorp mitt på ön. Ingen har dock sett denna växt på Visingsö under senare tid.

Hamn och slottsruiner

Besökaren på Visingsö möts först av hamnområdet och Visingsborgs slottsruin. Den som tar sig till slottsruinen om våren kan få se *hålnunneört* som här har en gammal förekomst. Om sommaren kan man stöta på bl. a. *bolmört*, *ulltistel*, *parkmåra* och *revfingerört*.

Av stor betydelse för Visingsös natur och landskap är naturligtvis den berömda ekskogen, som också den skyntar från hamnen. Denna tillkom av försvars-politiska skäl under perioden 1831–1860 i syfte att förse flottan och artilleriet med högvärdigt ekvirke. Skogen som planterades på åkermark är ca 400 ha stor och är i högsta grad en kulturskog. För att få raka och kvistfria stammar planterades bl. a. *silvergranar* som underväxt. En botanist kan nog uppleva ekskogen som artfattig, vilket inte hindrar, att en vandring under ekkronornas valv kan vara en stor naturupplevelse. Ett par bestånd med *nästrot* förekommer här, vilket visar att rikare miljöer finns.

Nordost om Näs kan visingsösandstenen med fördel studeras. Den har här bildat en hög strandklint.

Visingsö kan inte ståta med några artrika beteshagar eller ängar. De berömda remmalagshästarna betar på åkervallar. En del av de många gravfälten hyser i viss mån en hagmarksflora. På en vägen vid Rökinge växer ett bestånd med *stallört*, en växt som är sällsynt och skyddskrävande i inlandet. *Gullhavre* ses ofta längs vägrenarna.

I åkrarna kan man på Visingsö någon gång få se *blåklint* och *riddarsporre*, liksom *rödmire* och *sanddådra*.

Erstad kärr

Långt i norr ligger Erstad kärr, känd som en förnämlig fågellokal. Botaniskt så är nog kärret det intressantaste området på ön, men svårtillgängligt på grund av reservatsbestämmelserna. Det är tillträdesförbud under häckningssäsong. Vid Erstad sluttar marken svagt mot Vättern i öster och grundvatten tränger fram och bildar ett sumpområde, som blir nästan helt uttorkat en torr sommar. Kärret skiljs från Vättern endast genom en smal strandvall. Av förnämliga växter som här växer, märks *vattenskräppa*, *blåsäv*, *havssäv*, *sumpfräne*, *håstsvans*, *nickskära*, *smålanke* och *blåmålla*. Vid ovan nämnda exkursion 1994 påträffades i den uttorkade och uppspruckna leran *ävjebrodd* *Limosella aquatica* i stort antal.

Förekomsten av *havssäv* är också intressant. Den har upptäckts på senare år. Tidigare hade havssäven två kända inlandslokaler. En vid Landsjön nordost om Jönköping och en vid Hornborgasjön. Bertil Ström, miljövårdschef i Mariestad, har i en opublicerad uppsats framfört teorin att havssäven på dessa båda lokaler gynnats av att båda sjöarna har sänkts och kalkbleke har utfällts på den blottade sjöbottnen. Härvid har havssäven, som är anpassad till salt och bräckt vatten, fått en konkurrensfördel i den koncentrerade kalken. Möjligen kan kalkbleke uppträda även vid Erstad. Intressant är att alla tre platserna är betydande flyttfågellokaler. Bertil Ström anger även att spridning med fåglar är förklaringen till att växten hamnat så långt från sitt egentliga utbredningsområde.

Öster om Erstad ligger en sandstrand där man finner såväl *strandråg* som *sandstarr*. Dessa båda arter har flera förekomster längs Vätterns stränder och man får förmoda att de är relikter från tiden för Yoldiahavet (9–10 tusen år sedan), då Vättern var en havsfjord.

Avslutningsvis några ord om Visingsborgs örtagård. Ett besök där har varje botaniskt intresserad person glädje av. Greve Per Brahe d.y. uppmuntrade trädgårdsskötsel bland öborna och lär själv ha haft en fruktträdgård med 2000 träd i närheten av Visingsborg. På platsen för denna ligger nu Örtagården med odling av läkeörter, gamla medicinalväxter och färgväxter, allt anlagt som en vacker barockträdgård. En plats för växternas kulturhistoria.

Innehållsförteckning

- 1 *Å. Rühling*: Boken Smålands flora
- 4 *Å. Widgren*: Revigt saltgräs i Småland
- 8 Föreningen Smålands Flora
 Utflyktsprogram för 1998
- 9 *R. Karlsson*: Skogsfrun i Ankarsrum blommar igen
- 10 *B. Nilsson, Å. Svensson, Å. Widgren*: Soptippsfloran i södra Småland
- 17 Svenska kärlväxter – recension
- 18 *M. Edqvist*: Fyndhörnan
- 20 *O. Svensson*: Tussudden – ett ängsprojekt i Växjö
- 22 *M. Thorell*: Något om Visingsö och dess flora